

BAKTERINĖ DEGLIGĖ

Bakterinė degligė – pavojinga vaismedžių ir dekoratyvinių augalų liga, kurią sukelia karantininis kenkėjas – bakterija *Erwinia amylovora* (Burrill) Winslow *et al.*. Nuo to laiko, kai 1957 metais pirmą kartą liga buvo pastebėta Anglijoje, ji plačiai paplito po visą Europos žemyną.

Kadangi nėra efektyvių augalų apsaugos priemonių prieš bakterinę degligę, ji yra laikoma pačia žalingiausia vaismedžių liga: per dvejus metus gali pažeisti 80 – 90 proc. sodo augalų. Pažeisti augalai žūva per vienerius – dvejus metus.

Ligos plitimui palankiausios sąlygos yra drėgnas (70%) bei šiltas (+15°C – +32°C) oras, nes tuomet greitai vystosi augalo audiniai, o būtent jauni augalų audiniai yra jautriausi infekcijai. Karštu ir sausu vasaros laikotarpiu ligos plitimas gali sustoti, tačiau padidėjus drėgmės kiekiui gali vėl atsinaujinti.

E. amylovora plinta su vėju, lietumi, kruša, vabzdžiais (bitės, amarai, vapsvos, musės ir kt.) ir migruojančiais paukščiais. Taip pat ji gali būti pernešta su užkrėsta sodinamąja ir skiepijimo medžiaga, retais atvejais – su vaisiais, eksudatu ištepta tara, pakavimo medžiaga ar medžių genėjimo įrankiais.

AUGALAI ŠEIMININKAI

Bakterinę degligę sukianti *E. amylovora* gali pažeisti apie 180 erškėtinių (*Rosaceae*) šeimos, *Pomoidae* pošeimio augalų rūšių iš 39 genčių: kriaušes (*Pyrus* L.), obelis (*Malus* L.), svarainius (*Chaenomeles* Lindl.), cidonijas (*Cydonia* Mill.), gudobeles (*Crataegus* L.), dyglaines (*Pyracantha* M. Roem.), kaulenius (*Cotoneaster* Ehrh.), lokvas (*Eriobotrya* Lindl.), šliandras (*Mespilus* L.), šermukšnius (*Sorbus* L.), medlievas (*Amelanchier* Med.), fotinijas (*Photinia davidiana*) ir kitus augalus.

BAKTERINĖS DEGLIGĖS POŽYMIAI

Charakteringas bakterinės degligės požymis – ūglių, metūglių viršūnės susisukimas „šeferdo kabliu“ intensyvaus jų augimo metu. Kablių gali ir nebūti, jei liga prasideda šakos vidurinėje dalyje ir nepasiekia viršūnės.

Pražydę žiedai bei lapai vysta, susisuka, ruduoja ar juoduoja, tačiau net ir žuvę lieka ant medžių. Vysta ir žūsta ūgliai, jaunos šakelės ir šakos.

Vaisiai pažeidžiami dar nesubrendę – ant jų atsiranda vandeningos žalios, o vėliau rausvai rudos dėmės, jie mumizuojasi, tačiau nenukrenta.

Kamiene liga paprastai prasideda nuo viršaus ir leidžiasi kamienu žemyn. Ant pažeistų šakų ir kamieno susiformuoja nekrotinės sritys, žievė sutrūkinėja, suminkštėja. Žievėje, o vėliau ir gilesniuose sluoksniuose susidaro žaizdos (vėžiai). Pažeistos augalo dalys pradeda išskirti bakterijų gleives, kurių spalva gali varijuoti nuo pieno iki rudos spalvos.

PREVENCINĖS PRIEMONĖS

Sustabdyti ligos plitimą galima tik sunaikinus patį ligos pažeistą augalą bei aplink jį augančius augalus šeiminius. Todėl svarbiausia priemonė bakterinės degligės suvaldymui yra prevencija. Būtina užkirsti kelią užkrėstos augalinės

produkcijos patekimui bei kuo anksčiau jau pasodintuose augaluose nustatyti ir identifiukuoti ligos sukėlėją *E. amylovora*, todėl:

- Kiekvienas bet kurios augimo stadijos bakterinės degligės augalas šeimnininkas privalo būti tiekiamas rinkai tik su augalo pasu – dokumentu, įrodančiu augalo sveikatingumą;

- Bakterinės degligės augalai šeimnininkai turi būti prižiūrimi ir periodiškai tikrinami. Svarbu nepamiršti patikrinti ir tų augalų šeimnininkų, kurie auga sodų ar medelynų pakraščiuose, yra naudojami augaviečių aptvėrimui gyvatvore. Didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas motininei sodinamajai medžiagai bei jauniems augaliukams. Kiekvienas, kuris augina augalus šeimnininkus, nesvarbu ar tai medelynas, sodas ar vienintelį dekoratyvinį augalą kieme auginantis žmogus, turi nuolat stebėti savo augalus;

- Gali būti taikomos agrotechninės priemonės: tinkamas vaismedžių sodų vietos parinkimas ir priežiūra (geras drenažas, apsauga nuo vabzdžių, vėžinių žaizdų šalinimas, genėjimo įrankių, drabužių bei batų dezinfekavimas, savaime išaugusių augalų šeimnininkų naikinimas), saikingas tręšimas azoto trąšomis, lašinės laistymo sistemos įrengimas;

- Gali būti taikomos cheminės priemonės: versliniuose soduose ir medelynuose turėti insekticidų naudojimo planą, ypač prieš siurbiančiuosius vabzdžių vaisių augimo metu, žydėjimo metu nenaudoti insekticidų.

Sergantiems ir galimai sergantiems augalams yra taikomos Valstybinės augalininkystės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos (toliau – Augalininkystės tarnyba) specialistų nurodytos fitosanitarinės priemonės.

Kilus įtarimui, kad augalas gali sirgti bakterine deglige, reikia pažymėti pažeistą augalą ir nedelsiant kreiptis į Augalininkystės tarnybos regioninio skyriaus specialistus.

SAUGOMA ZONA

Saugoma zona – šalies teritorija, kurioje nėra aptiktas ar paplitęs vienas ar daugiau kenkėjų, rastų Europos Sąjungoje, nors šalyje yra palankios sąlygos jiems plisti ir vystytis. Saugoma zona yra ypač atidžiai stebima ir kontroliuojama, o visai įvežamai į minėtą zoną augalinei produkcijai, kuri gali būti bakterinės degligės užkratu, taikomi specialieji reikalavimai.

Saugomos zonos statusą praradusi teritorija – tai teritorija, kurią Europos Komisija (toliau – EK) pripažino neatitinkančia saugomos zonos reikalavimų. Tokioje teritorijoje augančių augalų šeimnininkų turėtojas gali kreiptis raštu į Augalininkystės tarnybą dėl intensyvių tyrimų zonos įsteigimo. Tokia zona privalo būti ne mažesnė nei 50 km².

Intensyvių tyrimų zona – tai saugomos zonos statusą praradusi teritorija, kurioje bent dvejus metus iš eilės nenustatytas nė vienas bakterinės degligės augalų šeiminių užkrėtimo bakterija *E. amylovora* atvejais. Intensyvių tyrimų zona steigama fitosanitarinių tikrinimų rezultatus suderinus su EK. Šios zonos statusas suteikia teisę išvežti bakterinės degligės augalus šeiminius (įskaitant jų apdulinti skirtas gyvybingas žiedadulkes) bei išvežti ar pervežti bičių avilius į kitas Lietuvos teritorijas ir ES šalis, turinčias saugomos zonos statusą.

DABARTINIS STATUSAS LIETUVOJE

Norint apsaugoti sodinamosios medžiagos medelynus, sodus nuo bakterinės degligės, kai kurios šalys arba jų teritorijos skelbiamos saugomomis zonomis. Remiantis 2021 m. gegužės 7 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 2021/759, kuriuo dėl augalo paso reikalavimo išimčių, Italijos, Airijos, Lietuvos, Slovėnijos ir Slovakijos ar tam tikrų jų teritorijų saugomų zonų statuso ir nuorodos į saugomą zoną Portugalijoje iš dalies keičiamas Įgyvendinimo reglamentas (ES) 2019/2072, Lietuva (išskyrus Kėdainių miesto savivaldybę, Kauno apskritis) taip pat turi saugomos zonos statusą nuo bakterinės degligės, kuri jai suteikė EK, atsižvelgdama į tai, kad ši bakterija nėra aptinkama mūsų šalyje (arba nustatomas ribotas židinių skaičius) ir mes vykdome griežtesnės kontrolės įsipareigojimus.

PRODUKCIJA IR JOS KONTROLĖ

Bakterinės degligės augalai šeiminiškai į Lietuvos rinką tiekiami tik su pritvirtintu augalo pasu – oficialiu dokumentu, patvirtinančiu, kad laikomasi teisės aktų nuostatų, susijusių su augalų sveikatos standartais ir specialiaisiais reikalavimais, kuris yra vienodas visoje Europos Sąjungoje, nepriklausomai nuo augalinės produkcijos rūšies. Augalo pasus išduoda Augalininkystės tarnyba, arba ūkio subjektai, turintys Augalininkystės tarnybos išduotą leidimą, augalo pasus išsirašo patys.

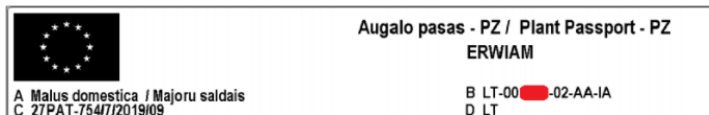
Įvežantys sodinukus ar dekoratyvinius augalus iš kitų Europos Sąjungos šalių asmenys privalo turėti augalų pasus įvežamiems augalams ir saugoti šiuos dokumentus mažiausiai trejus metus. Į Lietuvos Respubliką galima įvežti bakterinės degligės augalus šeiminius iš tų Europos Sąjungos šalių, kuriose yra oficialiai patvirtintos teritorijos, pripažintos neužkrėtomis *E. amylovora* ir turinčios saugomos zonos statusą arba teritorijos, kuriose atliekami intensyvūs tikrinimai bei

bakterinės degligės tyrimai. Saugomos zonos teritorijoje išaugintiems augalams šeiminiškai išduotame augalo pase privalo būti žyma „PZ“ (angl. *protected zone*).

Augalai ir augalinė produkcija iš saugomos zonos statuso neturinčios teritorijos į saugomą zoną negali būti įvežami.

Bičių avilių pervežimas iš vienos vietos į kitą Lietuvos teritorijoje ar įvežimas ar pervežimas į Lietuvą ir kitas Europos Sąjungos šalis taip pat yra kontroliuojamas.

AUGALO PASO PAVYZDYS SAUGOMAI ZONAI

1. Viršutiniame kairiajame kampe: ES vėliava (spalvota arba nespalvota);
2. Viršutiniame dešiniajame kampe: žodžiai „Augalo pasas – PZ“ / „Plant Passport – PZ“ ir kodas „ERWIAM“ (bakterinės degligės EPPO kodas);
3. „A“ – botaninis pavadinimas;
4. „B“ – valstybės ISO kodas, brūkšny, fitosanitarinio registro nr.
5. „C“ – atsekamumo kodas;
6. „D“ – kilmės / gamybos šalies ISO kodas

AUGALININKYSTĖS TARNYBOS REGIONINIAI SKYRIAI:

Alytaus – Vilniaus g. 21, Alytus
Tel. (8 315) 561 12

Kauno – K. Donelaičio g. 33, Kaunas (504 kab.)
Tel. (8 37) 32 06 32

Klaipėdos – Sankryžos g. 7, Klaipėda
Tel. (8 46) 36 54 53

Marijampolės – Kauno g. 142-1, Marijampolė
Tel. (8 343) 90 425

Panevėžio – Anykščių g. 4, Panevėžys
Tel. (8 45) 460 491

Šiaulių – A. Mickevičiaus g. 34, Šiauliai
Tel. (8 41) 43 07 43

Tauragės – Bažnyčių g. 14, Tauragė
Tel. (8 446) 612 20

Telšių – Žalioji g. 10, Telšiai
Tel. (8 444) 31 082

Utenos – Maironio g. 1, Utena
Tel. (8 389) 614 65

Vilniaus – Ozo g. 4a, Vilnius
Tel. (8 5) 238 39 70

VALSTYBINĖ AUGALININKYSTĖS TARNYBA
PRIE ŽEMĖS ŪKIO MINISTERIJOS

BAKTERINĖ DEGLIGĖ IR SAUGOMA ZONA LIETUVOJE